

ТЕКСТ СТАТТІ ТУТ

**ОПЕРАЦІЯ «ФРЕНТІК». З ІСТОРІЇ БОЙОВОЇ
СПІВДРУЖНОСТІ ВІЙСЬКОВО-ПОВІТРЯНИХ СИЛ
СРСР І США, ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ
В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

Збірник документів і матеріалів

К.: Рідний край, 1988. — 488 с.

Наближається знаменна дата в житті нашого народу — 55-та річниця визволення українських земель від фашистської окупації. Заліковано рани війни, виростили нові покоління людей, проте пам'ять про ті тривожні дні бентежить, викликає бажання згадати тих, хто не повернувся з поля бою, загинув у нацистських катівнях, навіки залишився лежати у чужій землі. Тому не зменшуються завдання, що стоять перед науковцями, які досліджують проблеми другої світової і Великої Вітчизняної воєн. Адже досі немає вичерпних відповідей на чимало складних питань. Свій вклад у цю важливу справу прагнули внести науковці відділу регіональних проблем історії України Інституту історії України.

Очолований академіком НАНУ П. Т. Троньком колектив підготував цікавий збірник документів і матеріалів*, які висвітлюють яскраві сторінки бойового співробітництва Військово-Повітряних Сил СРСР та США, цивільного населення такого важливого регіону України, як Полтавщина, в ході проведення наскрізних бомбардувань військових об'єктів Німеччини та її сателітів у роки другої світової війни.

У підготовці документального збірника брали участь, крім співробітників Інституту історії України, їх колеги з Головної редакційної колегії науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією», Служби безпеки України, Полтавської обласної державної адміністрації, Полтавського музею авіації і космонавтики. Більшість документів, включена до збірника, була надана Державним архівом Служби безпеки України і публікується вперше, тобто практично невідома дослідникам, не говорячи вже про широкий загал читачів, які цікавляться вітчизняною історією. В цьому, на наш погляд, полягає наукова значимість збірника, який відкриває важливий пласт переконливих документальних свідчень суворих буднів другої світової війни.

Збірник відкривається привітаннями Президентів України і США з нагоди 50-річного ювілею операції «Френтік», яка залишилася у пам'яті безпосередніх її учасників і тих, хто їм допомагав, як подія, що скріпила ратною працею і кров'ю спільні дії країн антигітлерівської коаліції проти фашистської Німеччини та її сателітів.

У ґрунтовній вступній статті «Дружба, загартована в боях» академіка НАНУ ветерана війни П. Т. Тронька розповідається про основні напрями радянсько-американського співробітництва в 1941—1945 рр. «Спливатимуть роки, — зазначає автор, — але ніколи не затьмариться героїзм тих, хто в нелегкому двобої з ворогом ціною власного життя відстояв споконвічне право людини на свободу і життя». Цілком справедливою є його думка про те, що історики ще не сказали останнього слова про другу світову війну, чимало сторінок мужності, героїзму, відваги її учасників ще й досі невідомі або з суто кон'юнктурних міркувань випали з поля зору дослідників. Серед них бойові операції Військово-Повітряних Сил СРСР та США, пов'язані з виконанням бойових завдань у тяжкій виснажливій війні, допомога населення України їх практичній реалізації.

Активно обговорювалися пропозиції щодо використання радянських авіабаз для потреб ВПС США у 1943 р. Порушувалися вони не тільки в колі безпосередніх виконавців, а й на найвищому рівні, зокрема, на Тегеранській конференції керівників великих держав (28 листопада — 1 грудня), в якій взяли участь Й. В. Сталін, Ф. Д. Рузвельт, У. Черчілль.

Це була нелегка справа. Щоб забезпечити посадку найдосконаліших на той час бомбардувальників «В—17», «В—24» та винищувачів супроводження, необхідно було мати відповідні аеродроми, а якщо врахувати, що їх розташовували на щойно визволеній від окупантів українській землі, це породжувало додаткові труднощі. У збірнику вміщено документи, які яскраво ілюструють зусилля трудівників Полтавщини, військових будівельників по їх обладнанню.

* Ред. колегія: Т р о н ь к о П. Т. (голова), Б а ж а н О. Г. (відп. секретар), Б о гаєвський Ю. В., Войналович В. А., Данилюк Ю. З. (заст. голови), Кальний Д. П., Кузьмук О. І., Курас Л. Ф., Литвин В. М., Лобурець В. Є., Марчук Є. К., Нестуля О. О., Пшенніков О. М., Принцев В. Ф., Савчук В. О., Склярєнко Є. М., Смолій В. А., Тарасюк Б. І., Христенко О. Б. Відповідальний за випуск Жезицький Й. І. Упорядники та автори коментарів: Бажан О. Г., Данилюк Ю. З., Кальний Д. П., Подкур Р. Ю. Упорядник списку військовослужбовців ВПС США Ставнюк І. І.

Радянському командуванню довелося вирішувати низку складних питань: створення надійного захисту аеродромів з повітря, їх наземне забезпечення тощо. Гостинні господарі — українці, незважаючи на те, що Полтава, Миргород, Пирятин були вкрай зруйновані в період окупації і відступу фашистських військ, зробили все від них залежне для створення нормальних умов перебування американських авіаторів.

Збірник містить різноманітні свідчення і документи, що зайвий раз підкреслює вдумливий, науковий підхід його упорядників до їх відбору. Грунтовні коментарі, примітки, хроніка подій, вичерпні характеристики діючих осіб — все це переконливо доводить відповідальне ставлення авторського колективу до підготовки рецензованої книги. І хоч частина документів вже була опублікована в інших виданнях, упорядникам вдалося ввести до наукового обігу значну кількість нових, раніше невідомих, а то й недоступних дослідникам документів. Йдеться, передусім, про матеріали радянських спецслужб, обов'язком яких було інформування командування про те, що відбувалося як на аеродромах, так і навколо них.

У книзі вперше в радянській археографії вміщено список військовослужбовців США, задіяних у наскрізних польотах, технічному обслуговуванні літаків тощо. Він включає 1571 прізвище і містить дані про рік і місце їх народження, військове звання, особистий номер.

Значний інтерес становлять документальні фотографії 1944 р. американських генералів, офіцерів, сержантів, рядових і радянських воїнів з фондів Полтавського музею авіації і космонавтики.

Збірник «Операція «Френтік» містить 116 документів і матеріалів, зокрема не тільки записи розмов керівників СРСР з представниками США та інших країн антигітлерівської коаліції, а й спогади учасників, газетні інформації та повідомлення. Вони дають уявлення про важливу сторінку другої світової війни, ілюструють воєнне співробітництво Сполучених Штатів Америки і Радянського Союзу.

В. І. КЛОКОВ (Київ)